

Les 15

Gekend zijn:

1. ire, esse, posse, velle, nolle, malle, ferre
2. praesens, imperfectum, perfectum, plusquamperfectum, futurum, futurum exactum
3. passieve (on)voltooide tijden
4. 1^e t/m 5^e declinatie
5. adiectiva 1/2^e en 3^e declinatie
6. adverbia
7. de pronomina personalia, demonstrativa, possessiva, interrogativa en relativa
8. ppa. en ppp
9. gradus comparationis
10. correlativa
11. aci
12. perfecta met praesensbetekenis

Geleerd worden in les 15:

1. ablativus absolutus (abl. abs.)
2. de nominativus cum infinitivo (nci)
3. coniunctivus van het praesens en imperfectum in bijzinnen met de voegwoorden ut, ne, cum, quod en quia, dum en donec
4. de coniunctivus bij verba timendi en impediendi

De ablativus absolutus.

De ablativus absolutus ofwel de losse ablativus is misschien wel de beroemdste of misschien liever de beruchtste constructie van de Latijnse taal. De constructie is berucht, omdat wij die in het Nederlands niet hebben, wij er makkelijk overheen lezen en leerlingen die vaak niet goed geleerd hebben of niet goed voor ogen hebben, hoe je die moet vertalen. Vreemd is dat wel, want zo moeilijk is de abl.abs. niet.

Wat is nu een abl.abs.? Het is een constructie die uit een naamwoord en een participium bestaat, die beiden in de ablativus staan. Die ablativus valt niet te verklaren: die is niet afhankelijk van een voorzetsel, werkwoord of betekent ook niet simpel 'door, met, vanaf'. Je moet de abl.abs. als volgt in drie stappen vertalen:

1. met een bijwoordelijke bijzin met één van de volgende voegwoorden:
 - a. temporeel (van tijd): toen, nadat
 - b. modaal (wijze): terwijl
 - c. causaal (oorzakelijk): omdat, doordat
 - d. concessief (toegevend): hoewel
2. het naamwoord in de abl. wordt onderwerp
3. het participium wordt persoonsvorm. Denk er hierbij wel aan dat het ppa gelijkmatig vertaald wordt (ott of ovt) en actief en dat het ppp passief vertaald wordt en voortijdig (werd, is, was ge..).

Voorbeeld (de woorden komen uit tekst 15.1):

Nuntio praemisso ... nadat/toen/omdat/hoewel de bode vooruitgestuurd was/is,

militibus arma sublevantibus ... terwijl/toen/omdat/hoewel de soldaten de wapens optil(d)en

arce tradita ... nadat/toen/omdat/hoewel de burcht overhandigd was/is ..

Nota bene: een probleem vormt de abl.abs. waarin het ppa van esse zou moeten staan. Dat participium bestaat niet meer en zo krijg je een abl.abs, die bestaat uit het naamwoord én het naamwoordelijke deel in de ablativus zonder participium. In het begin is dit moeilijk te herkennen, maar de meeste van die abl.abs. zijn standaarduitdrukkingen zoals:

Caesare consule ... Toen Caesar consul was,/Tijdens het consulaat van Caesar Hannibale duce... Terwijl Hannibal leider was... Onder leiding van Hannibal.

Opdracht 1

Vertaal onderstaande zinnen.

1. Gallis anseres non fallentibus custodes excitati sunt.
2. Gallis de arce deiectis Romani vincunt
3. Brenno duce Galli arcem expugnare temptant.
4. Telis in Gallum coniectis ceteros proturbant.
5. Anseribus Romanos excitantibus Galli trepidant.
6. Romanis in vigilem arcis animadvertentibus Galli appropinquant.
7. Gallis ingenti crepitu turbatis Romani summae virtutis erant.
8. Vestigiis militum notatis Galli se congregaverunt.
9. Armis arreptis vigiles hostem in praeceps deturbare temptant.
10. Armis omissis Galli manibus saxi adhaerebant.
11. Luce orta invaserunt in arcem Romanorum.
12. Militibus in concilium vocatis dux ea verba dixit.
13. Duce milites in concilium vocante hostis in arcem invadere in animo habebat.
14. Eo consule hostes deterriti sunt.
15. Gallis evadentibus anseres eos excierunt.
16. Universis adprobantibus vigil de saxo deturbatur.

De coniunctivus.

Het werkwoord kan op verschillende wijzen (modi) gebruikt worden:

1. om een feit mee te delen: aantonende wijs/modus indicativus: hij loopt.
2. om een bevel te geven: gebiedende wijs/imperativus: loop
3. onbepaalde wijs/infinitivus: (te) lopen.

Daarnaast wordt in het Latijn nog een vierde modus, de coniunctivus gebruikt. Coniunctivus betekent 'aanvoegend'. Het is de modus die een bijzin aan een hoofdzin voegt; in het Nederlands gebruiken we dan het voegwoord 'dat'. Voorbeeld: ik wens, **dat** hij zijn mond houdt. Daarom moet je losse oefenvormen ook met 'dat' vertalen.

Oorspronkelijk geeft de coniunctivus aan dat iets nog niet helemaal zeker is, of dat het nog moet gebeuren, mogelijk is, dat iemand iets wil of hoopt te bereiken.

Niet alle tijden hebben een coniunctivus, alleen het praesens, imperfectum, perfectum en plusquamperfectum. Het maken van de vorm van de coniunctivus is een piece of cake, maar hoe het gebruikt wordt en hoe je het moet vertalen is wel ingewikkeld. Eigenlijk is het niet moeilijk, maar als je de regels niet goed leert, dan wordt het onoverzichtelijk. Aangezien de coniunctivus echt vaak gebruikt wordt, moet je die regels goed leren.

In dit hoofdstuk krijg je alleen de coniunctivus actief en passief van het praesens en imperfectum en het gebruik van de coniunctivus in de bijzin.

Van de coniunctivus bestaan geen infinitivus of imperativus.

Coniunctivus praesens

1. Van de verba van de 1^e conjugatie verander je alleen de stam-a in een –e- en daarachter zet je de actieve of passieve uitgang. Let op: de 1^e sg. act. eindigt in de coni. altijd op een –m
2. Bij de andere conjugaties zet je achter de stam een –a-.

Opdracht 2

Vul de Coniunctivus actief van de werkwoorden in.

	1e	2e	3e	4e	5e
	laudare	videre	regere	audire	capere
1. –m					
2. –s					
3. –t					
1. –mus					
2. –tis					
3. –nt					

Opdracht 3

Vul de coniunctivus passief van de werkwoorden in.

	1e	2e	3e	4e	5e
	laudare	videre	regere	audire	capere
1. –r					
2. –ris					
3. –tur					
1. –mur					
2. –mini					
3. –ntur					

Bijzondere coniunctieven.

Een beperkt aantal werkwoorden gebruikt als coNiunctivusletter de –i-: esse, posse, velle, nolle, malle:

sim, possim

velim, nolim, malim

Van het verbum ire verandert natuurlijk de –i- in een –e- voor de coniunctivusletter –a-: **eam**, **EAS**.

Coniunctivus van het imperfectum.

De coniunctivus van het imperfectum is nog makkelijker te maken: infinitivus praesens + uitgang.

Opdracht 4

Vul de coniunctivus actief van de werkwoorden in.

	1e	2e	3e	4e	5e
	laudare	Videre	regere	audire	capere
1. -m					
2. -s					
3. -t					
1. -mus					
2. -tis					
3. -nt					

Opdracht 5

Vul de coniunctivus passief van de werkwoorden in.

	1e	2e	3e	4e	5e
	laudare	Videre	regere	audire	capere
1. -r					
2. -ris					
3. -tur					
1. -mur					
2. -mini					
3. -ntur					

Opdracht 6

Vertaal de volgende verba. De woorden komen uit tekst 15.1.

1. abstineas	11. deturbem
2. agatis	12. fallat
3. adhaereas	13. animadverteret
4. adprobetur	14. conferantur
5. agantur	15. sim
6. adprobaremini	16. dones
7. abstineremus	17. consisteremus
8. cites	18. adscenderem
9. cieas	19. cierentur
10. consistas	20. deicias

21. deterrereris
22. esses
23. citetis
24. donaretur
25. ageretur
26. falleret
27. deturbarer
28. adprober
29. conferat
30. adscendatis

31. deiceremus
32. citarentur
33. admadvertas
34. deterrear
35. cieamus
36. animadvertatur
37. abstinereris
38. conferrem
39. adhaereres
40. abstineantur

Opdracht 7

Vertaal de verba (alle tijden en de coniunctivus van het praesens en imperfectum).

1. notent
2. eas
3. notavistis
4. temptaveras
5. omissus eris
6. sedet
7. sublevavistis
8. postularemur
9. praemittemus
10. praemittamur

11. temptetur
12. sedaretur
13. sternent
14. sublevaremus
15. sternant
16. sternerent
17. turbarentur
18. temptate
19. sternunt
20. pervenies

21. sublevati sumus
22. praemittis
23. turbarem
24. proturbati erunt
25. malimus
26. pronunties
27. sedabuntur
28. temptavisse
29. pronuntiata sunt
30. trucidēs

31. volgata erant
32. trucidaris
33. trucidaris
34. trucidaberis
35. turbatus est
36. postulabas
37. notaverint
38. praemiserunt
39. traxerimus
40. volgaretur

41. velis
42. notaremur
43. sedati eramus
44. trahis
45. trahas
46. trahes
47. praemitteris 2x
48. prae
49. mittereris
50. traxeras
51. omisimus

52. pronuntiabimus
53. possemus
54. trademus
55. tracta erunt
56. pervenistis
57. omittes
58. simus
59. omittemur
60. traditae sumus
61. traderetur

62. postulabunt
63. perveniremus
64. velimus
65. eatis
66. sitis
67. possit
68. tradat
69. mallet
70. pronuntiarent
71. notatae eratis

72. malint
73. possetis
74. postules
75. volgent
76. nolimus
77. tradetur
78. perveniant
79. volgares
80. omitterentur
81. omittam 2x

De coniunctivus in de bijzin.

De coniunctivus wordt in de hoofd- en bijzin gebruikt. Laten we met het makkelijke beginnen: de coniunctivus in de bijzin.

In de bijzin wordt de coniunctivus vooral in vaste combinatie met een aantal voegwoorden gebruikt, die door die coniunctivus een bijzondere betekenis krijgen, waardoor de coniunctivus verder niet vertaald hoeft te worden. Vaak worden die voegwoorden ook met de indicativus gebruikt. Het spreekt voor zichzelf dat die voegwoorden met de indicativus een andere betekenis hebben dan met coniunctivus.

voegwoord	indicativus	coniunctivus
ut	hoe zoals zodra als/toen	(op)dat/ om te (finaal: doel) (zo)dat (consecutief: gevolg)
ne	-----	(op)dat niet, om niet te dat (na werkwoorden van angst en verhindering)
cum	wanneer toen	toen (met oorzaak) omdat hoewel
dum	terwijl zolang als totdat	totdat (met doel) mits, als maar
donec	zolang als, totdat	totdat
quod quia	omdat (objectieve reden)	omdat, naar hij zegt/denkt, in de mening dat omdat ik/jij/hij zou (subjectieve reden)
priusquam	voordat	voordat (met doel)
qui (relativum weliswaar geen voegwoord maar wel vaak met bijzondere betekenis)	die, dat wie, wat welke	Finaal: doel (op)dat ik/jij/hij etc., om te die moet(en) Consecutief gevolg aangevend (zo)dat ik/jij/hij definiërend: die causaal: omdat hij

Opdracht 8

Vertaal de zinnen.

1. Non solum custodes, sed etiam milites praemisit, ut eos deterrerent.
2. Non solum custodes, sed etiam milites praemisit, qui eos deterrerent.
3. Gallum de saxo deturbavi, priusquam summo in Capitolio consisteret.
4. Anseres crepitu audito Gallos deterruerunt, ut Capitolium non ascenderent.
5. Quod temptent eos sollicitare, ad castra pervenio.
6. Reliquo noctis quieti dato universi arma arripuerunt, ut ceteris civibus saluti essent.
7. Cum tribuni milites sedare temptent, tamen periculo notato inermes fugiunt.
8. Dum omnes in arcem arma conferant et congregent, non timeo, ne ab istis trucidemur et proturbemur.
9. Ea est gens Romana, quae periculis non sollicitetur.
10. Clangor anserum sublustri nocte tam ingens erat, ut Romani excierentur.
11. Quod vigiles intenti essent, ceteri milites se quieti tradiderant.
12. Priusquam Capitolium adscenderent, saxa deiecerunt.
13. Romani missilia saxa de Capitolio deiciebant, dum Galli abirent
14. Militaris mens ea est, quae nocte magno silentio sollicitetur.
15. Militibus ad concilium vocatis imperavit Manlius, ut omnes armis abstinerent.
16. Strepitus alarum sacrorum anserum nos ciit, ut arma arriperemus.
17. Casus militis Gallos deterruit, ne in eos tela conicerent.

Opdracht 9

Noem naamval en vertaal.

1. aedium	11. concilia
2. animali	12. salute
3. alas	13. clangoris
4. animalia	14. strepituum
5. mente	15. noxis
6. consensus	16. quiete
7. silentia	17. tumultibus
8. inopiis	18. cani
9. facinori	19. umboni
10. cibos	20. periculi
21. saluti	30. custodes
22. casui	31. culpae
23. pretio	32. aedibus
24. beneficio	33. canium
25. clamoribus	34. casu
26. mentem	35. beneficium
27. ansere	36. facinorum
28. inopia	37. arcis
29. facinora	38. alis

Tekst 15. 1: aanval op het Capitool en de wonderlijke redding.

Doordat de Galliërs direct na de slag bij de Allia niet direct naar Rome optrokken, konden de Romeinen maatregelen treffen. De weerbare manschappen verschansten zich op het Capitool en de weerlozen hadden ze weggestuurd. Enkele oude hoogwaardigheidsbekleders waren koppig geweest: zij waren niet weggetrokken naar veiliger oorden en hadden zich ook niet op het Capitool teruggetrokken. Sterker, zij hadden hun zetels uit de curia laten brengen en buiten op het forum laten zetten en daar zaten ze zeer parmantig als beelden.

Toen de Galliërs Rome uiteindelijk binnentrokken, waren ze verbaasd over het uitblijven van verzet. Toen ze op het forum kwamen, zagen ze de 'wassen beelden' en toen een van hen aan een baard van een Romein trok om te kijken of het werkelijk een beeld was, kreeg hij een klap met diens staf op zijn kop. Dit was het sein tot wreed geweld. De hoogwaardigheidsbekleders werden afgemaakt en de Galliërs sloegen aan het plunderen. Hierdoor bemoedigd en door het uitblijven van verzet waren ze vol goede hoop dat ze binnen de kortste keren het Capitool zouden innemen en ze vielen dus de burcht van alle kanten aan, maar dat was minder succesvol dan ze gedacht hadden. Redding voor de burcht viel niet te verwachten. Echter, veel Romeinen waren naar Veii gevlucht en dichtbij Veii lag het plaatsje Ardea, waar nu Camillus leefde. Deze Camillus was ooit uit Rome verbannen. Hij was een uiterst ervaren en kundig legeraanvoerder en de Romeinen in Veii vroegen hem de leiding over hen te nemen. Hij wilde dat alleen doen, als de senaat die hem verbannen had, dat zou vragen. Dus zonden de Romeinen vanuit Veii een gezant naar Rome. Deze kon slechts met de grootste moeite ongezien in de nacht het Capitool bereiken en beklimmen. De senaat herriep uit noodzaak de verbanning en benoemde Camillus tot commandant. Tot teleurstelling van de Romeinen in Veii besloot Camillus niet direct met hen tegen de Galliërs op te trekken. In Camillus' ogen waren die Romeinen niet getraind genoeg en een tweede nederlaag zou het definitieve einde van Rome betekenen.

Intussen hadden de Galliërs begrepen dat een bode van de Romeinen in de nacht het Capitool beklommen had en daar weer vanaf gekomen was. Ze waren op zoek gegaan naar dat pad en vonden het. Ze dachten zo in de nacht het Capitool in te kunnen nemen, maar daarbij hadden ze geen rekening gehouden met de gansen van Iuno en ook niet met Marcus Manlius de oud consul.

het Capitool; <http://tagdesignstudios.com/>

Opdracht 10

Vertaal Tekst 15.1 in correct Nederlands

Livius A.U.C. V. 47. dum haec Veis agebantur, interim arx Romae Capitoliumque in ingenti periculo fuit. [2] namque Galli vestigio humano notato, qua nuntius a Veis pervenerat, nocte sublustri primo inermem militem praemiserunt ut temptaret viam; deinde tradentes inde arma, sublevantes in 5. vicem et trahentes alii alios, [3] prout postularet locus, tanto silentio in summum evaserunt ut non custodes solum fallerent, sed ne canes quidem, sollicitum animal ad nocturnos strepitus, excitarent. [4] anseres non fefellerunt quibus sacris lunonis in summa inopia cibi tamen abstinebatur. ea res saluti fuit; namque clangore eorum alarumque crepitu excitus M. Manlius qui 10. triennio ante consul fuerat, vir bello egregius, armis arreptis simul ad arma ceteros ciens vadit, et dum ceteri trepidant, Gallum qui iam summo in Capitolio constiterat, umbone ictum deturbat. [5] cum eius casus proximos sterneret, Manlius alios trepidantes, qui, armis omissis, saxis adhaerebant manibus, trucidat. iamque et alii congregati telis missilibusque saxis proturbant hostes, 15. et acies Gallorum in praeceps defertur. [6] sedato deinde tumultu reliquum noctis, quantum in turbatis mentibus poterat, cum praeteritum quoque periculum sollicitaret, quieti datum est. [7] luce orta vocatis classico ad concilium militibus ad tribunos, cum et beneficio et malo facinori pretium deberetur, Manlius primum ob virtutem laudatus donatusque non ab tribunis 20. solum militum sed consensu etiam militari; [8] ei forti viro universi cibum et vinum ad aedes eius, quae in arce erant, contulerunt. [9] tum vigiles eius loci, qua fefellerat adscendens hostis, citati sunt; et cum Q. Sulpicius tribunus militum se in omnes more militari animadvertere in animo habere pronuntiaret, [10] consentiente clamore milites in unum vigilem coniecerunt culpam; ita Sulpicius deterritus a ceteris abstinuit, haud dubium reum eius 25. noxae, adprobantibus cunctis, de saxo deiecit. [11] inde intentiores utrimque custodes erant, et apud Gallos, quia volgatum erat inter Veios Romamque nuntios commeare, et apud Romanos ab nocturni periculi memoria.

abstinere + abl.	afblijven van	donare	begiftigen
acies 5 ^e	slaglinie	dubius	twijfelachtig
adhaerere 2 + dat.	zich vastklampen	egregius	uitmuntend
	aan	esse + dat. finalis	strekken tot
adprobare	goed keuren	evadere, -vasi	omhoogklimmen
adscendere 3	omhoogklimmen	exciere 2, -cii, citus	opwekken,
aedes, aedium f pl.	huis		opschrikken
agere 3, egi, actus	doen	excitare	opwekken, wakker
ala	vleugel		maken
alii alios	elkaar	facinus, -oris	daad
animadvertere in + acc. 3	straffen	fallere 3^e, fefelli	bedriegen, ontgaan
animal, -alis n 3^e	levend wezen; abl.s.	aan	
-i, nom.acc.pl. -ia, gen.pl. -ium		haud	helemaal niet
anser, -eris	gans	humanus	menselijk
ante adv.	eerder	icere 5, icio, ictus	slaan, treffen
apud + acc.	bij	in vicem	beurtelings
arripere 5, -ripui, -reptus	snel grijpen	inde = deinde	
arx, arcis 3.	burcht	inermis	ongewapend
beneficium	welddaad	ingens, -ntis	enorm
canis, canis m	hond	inopia	gebrek
casus 4	val	intentus	oplettend
ceterus	overig	interim	intussen
cibus	eten	memoria	herinnering
ciere, cii, citus	oproepen	mens, mentis	geest
citare	oproepen	militaris	van de soldaten
clamor, -oris	geschreeuw	missilis	werp-
clangor-oris	gekrijs, gegak	ne .. quidem	zelfs niet
classicum	trompetsignaal	nocturnus	nachtelijks
commeare	geregeld gaan	non solum ..sed	niet alleen maar ook
concilium	vergadering	notare	opmerken
conferre, -tuli, -latus	bijeenbrengen	noxa	schade
congregare	verzamelen	nuntius	bode
conicere 5 in + acc.	samenwerpen op	ob + acc.	wegens
consensus 4^e	instemming	omittere, -misi, -missus	loslaten
consentire	instemmen	ortus ppp	opgekomen
consistere 3, -stiti	post vatten	periculum	gevaar
crepitus 4e	lawaai	pervenire	bereiken
culpa	schuld	postulare	eisen
custos, -todis m	wachter	praeceps -cipitis n.-	afgrond
deferre	doen neerstorten	praemittere 3, -misi, -missus	vooruit
deicere 5, -ieci, -iectus	naar beneden	sturen	
	werpen	praeterire	voorbijgaan
deterrere 2	afschrikken	pretium	beloning
deturbare	naar beneden	primo	in eerste instantie
	storten	pronuntiare	aankondigen

proturbare	voortjagen	summus	uiterst, hoogste
prout + coni.	al naar gelang	telum	(aanvals)wapen
proximus	naaste	temptare	proberen
qua	waarlangs	tradere 3, -didi,-ditus	overhandigen
quantum	voor zover als	trahere 3, traxi, tractus	trekken
quia	omdat	trepidare	in paniek zijn
quies, quietis	rust	tribunus	tribuun
reliquum	de rest	triennium	periode van 3 jaren
reus	de aangeklaagde	trucidare	neerhouwen
sacer, -cra, -crum + gen.	gewijd aan	tumultus 4 ^e	oproer
salus, salutis f	heil, redding	turbare	verwarren
saxum	steen, rots	umbo, -onis	knop
sedare	tot rust brengen	universi	alle tezamen
silentium	stilte	utrimque	aan beide kanten
sollicitare	verontrusten	Veii 2 ^e p.	Veii, stad in Etruria,
sollicitus	allert	in de buurt van Rome	
sternere 3	tegen de grond	vestigium	spoor
	werpen	vigil, vigilis 3 ^e	wacht
strepitus 4 ^e	lawaai	virtus, -tutis	deugd
sublevare	optillen	volgare	bekend maken
sublustris, -tre	schaars verlicht		

Opdracht 11

Bestudeer nu de oude vertaling van Tekst 15.1

Opdracht 12

Beantwoord volgende vragen over tekst 15.1

1. 'Capitoliumque'r. 2. -que Betekent 'en' maar wordt ook wel explicatief/uitleggend gebruikt in de betekenis van 'en wel'. Leg uit waarom deze laatste betekenis hier de beste is.
2. Leg in eigen woorden de strekking van de woorden 'prout postulare locus'r. 5 uit.
3. 'ne ... excitarent' r.6/7 Waarom is dit, gezien hetgeen gebeurt, opmerkelijk? Baseer je antwoord op voorafgaande regels.
4. 'quibus ... abstinebatur'r. 8 Waarom is dat opmerkelijk?
5. In r.9 zit een chiasme (abba). Laat dat zien.
6. In r.9 zit een onomatopée (een woord gemaakt op grond van geluid). Laat dat zien.
7. 'vir bello egregius' r. 10. Op welke twee gebieden onderscheidt hij zich hier (in het vervolg) op oorlogsgebied?

8. r.12 'cum .. sterneret' Welk gedrag van de Galliërs wordt door deze cum-zin verklaard? Is het gebruik van de modus dan logisch? Leg uit.
9. 'armis omissis' r.13 Wat voor constructie vormen deze woorden? Leg uit hoe je die moet vertalen?
10. Welke eerdere informatie wordt door 'armis omissis' aangetoond?
11. 'tumultu sedato' r.15. Dat lukt slechts relatief. Uit welke woorden blijkt dat uit het vervolg?
12. Waarom leidt 'praeteritum periculum' r.16 tot angst?
13. 'pretium' r. 18 blijkt in het vervolg twee betekenissen te hebben. Welke? Eén van die betekenissen zou je ironie (spottende omkering) kunnen noemen. Laat dat zien.
14. In de r.20-28 blijkt dat de Romeinen eensgezind zijn. Citeer de 3 Latijnse fragmenten waaruit dat blijkt.
15. Benoem en verklaar: Veiis 1, vestigio 2, temptaret 3, trahentes 5, lunonis 8, cibi 8, triennio 10, bello 10, ictum 12, noctis 16, sollicitaret 17, consensu 20, pronuntiaret 23.

De nominativus cum infinitivo (nci).

1. Dicunt Brennum Capitolium oppugnare.
2. Brennus dicitur Capitolium oppugnare.

Zin 1 is een aci en die moet als volgt vertaald worden: ze zeggen dat Brennus het Capitool aanvalt.

Zin 2 is anders. Als je die letterlijk vertaalt, krijg je: Brennus wordt gezegd het Capitool aan te vallen. Dat is geen mooi Nederlands en de correcte manier van vertalen is: **er wordt gezegd/men zegt dat** Brennus het Capitool aanvalt.

Bij zin 2 is sprake van een nci. De nci maak je door de accusativus van de aci om te vormen tot nominativus en de pv passief te maken. Dus dicunt Brennum ... wordt: Brennus dicitur .. en je vertaalt het dus met 'Er wordt gezegd/men zegt, dat'

In de nci wordt heel vaak een passieve vorm van videre gebruikt: videri. **Videri** betekent dan 'schijnen'.

Brennus Romanos oppugnatisse videtur. Brennus schijnt de Romeinen aangevallen te hebben/het schijnt dat Brennus

Opdracht 13

Vertaal volgende zinnen. Er worden woorden uit tekst 2 gebruikt.

1. Roma plena vaporis fuisse dicitur.
2. Gens Romana frigori adsueta esse videtur.
3. Cinis cadere dicitur.
4. Multi milites morbis vexati esse et obiisse volgantur.
5. Arma fessas stationes obruere visa sunt.
6. Galli pestilentia vexari feruntur.
7. Tribuni militum pacem quacumque pactione facere sinuntur.
8. Romani se redimere non parva mercede dicti sunt.
9. Mortuos singulos sepelire videntur.
10. Galli indutias cum Romanis fecisse dicti sunt.

BRENNUS — Voe Victis

Tekst 15. 2 Vae victis

Opdracht 14

Vertaal Tekst 15.2 in correct Nederlands

Intussen ging dictator Camillus verder in Ardea met de voorbereidingen van zijn hulp aan Rome, maar had men het in Rome het zwaar te verduren door de belegering.

48. sed ante omnia mala obsidionis bellique fames utrumque exercitum urgebat, [2] Gallos etiam vexabat pestilentia; nam loco iacente inter tumulos castra erant, et locus ab incendiis torridus et vaporis plenus erat et hic cadebat cinis, non pulvis modo, cum ventus motus erat. [3] et cum gens 5. umori ac frigori adsueta esset, tamen aestu et angore valde vexabatur et volgatis morbis obibat; et cum mortuos singulos sepelire nollent, promisce acervatos cumulos hominum urebant.[4] indutiae deinde cum Romanis factae et conloquia permissu imperatorum habita; cum identidem Galli famem obicerent eaque necessitate ad deditionem vocarent, dicitur multis 10. locis panis de Capitolio iactatus esse in hostium stationes, ut fames dissimularetur. [5] sed tandem neque dissimulari neque ferri ultra fames poterat. itaque dum dictator et dilectum per se Ardeae habet et magistrum equitum L. Valerium a Veiis adducere exercitum iubet et consulit ut haud impar oppugnet hostes, [6] interim Capitolinus exercitus stationibus 15. vigiliisque fessus erat; diem de die prospectabat, ecquod auxilium ab dictatore appareret; [7] postremo iam non solum cibo deficiente et prope obruentibus infirma corpora suis armis cum stationes procedebant, exercitus iussit se vel dedi vel redimi quacumque pactione possent, sed Galli iactabant se non obscure parva mercede adduci posse ut obsidionem 20. relinquunt. [8] tum senatus habitus est tribunisque militum negotium datum ut pacem facerent. inde inter Q. Sulpicium tribunum militum et Brennum regulum Gallorum conloquio transacta res est, et mille pondo auri pretium factum. Isti deditioni Galli hanc foedissimam iniuriam addiderunt: [9] iniqua pondera ab Gallis allata sunt, et tribuno recusante additus ab 25. insolente Gallo ponderi gladius est, auditaque intoleranda Romanis vox 'Vae victis'.

acervare	ophopen	intolerandus	ondragelijk
adducere 3	ertoe brengen, meenemen	magister equitum: <i>hulp van de dictator</i>	
adsuetus + <i>dat.</i>	gewend aan	merces <i>f</i> -edis	loon, prijs
aestus 4	hitte	morbis	ziekte
afferre, attuli, allatus	brengen naar	movere 2, movi, motus	bewegen
angor, angoris	benauwdheid	necessitas, -tatis <i>f</i>	noodsituatie
ante + <i>acc.</i>	voor, meer dan	obicere 5	voorhouden
apparere 2	verschijnen	obire	sterven; <i>als ire</i>
Ardeae <i>locativus</i>	in Ardea	obruere 3	bedelven
auxilium	hulp	obscure <i>adv.</i>	onaanzienlijk
Capitolinus	van het Capitool	obsidio, -ionis	belegering
cibus	eten	oppugnare	bestormen
cinis, cineris <i>m</i>	as	pactio, -ionis	voorwaarde
conloquium	gesprek	panis <i>m</i>	brood
consulere ut + <i>coni.</i>	maatregelen treffen, opdat	par, paris (+ <i>dat.</i>)	gelijk, opgewassen
cumulus	hoop	permissus 4	toestemming
dedere 3	overgeven	pestilentia	pest
deditio, -ionis	overgave	plenus + <i>abl.</i>	vol van
deficere 5	opraken	pondo <i>indecl.</i>	<i>bij telwoorden</i>
diem de die	van dag tot dag	(Rom.) pond (<i>ruim 327 gram</i>)	
dilectus 4	lichting	pondus, -eris	gewicht
ecqui, -quae, -quod	of enig	postremo	tensoltte
fames, famis <i>f</i>	honger	procedere 3	uirukken
ferre	verdragen	promisce <i>adv.</i>	door elkaar
fessus	vermoeid	prope <i>adv.</i>	bijna
foedus	afschuwelijk	prospectare	uitkijken naar, bekijken
frigus, -oris	koude	pulvis, pulveris <i>m</i>	stof
gens, gentis	volk	quicumque	welke ook maar
gladius	zwaard	recusare	weigeren, zich verzetten
haud	helemaal	regulus	koninkje
iactare	herhaaldelijk werpen	redimere 3	vrijkopen
identidem	herhaaldelijk	sepelire	begraven
impar, -paris	ongelijk, niet opgewassen	sinere 3	toestaan
imperator, -toris	opperbevelhebber	statio, -ionis	wachtpost, patrouille
incendium	brand	torridus	droog
indutiae	wapenstilstand	transigere, -egi, -actus	afhandelen
infirmus	zwak	tribunus militum	militair tribuun
iniquus	ongelijk, te zwaar	tumulus	graftombe
iniuria	onrecht	ultra	langer
insolens, -ntis	brutaal	umor	vocht
interim	intussen	urere 3, ussi, ustus	verbranden
		urgere 2	in het nauw brengen

De afloop van de strijd met Brennus

De Romeinen waren door het optreden van Brennus verbijsterd. Alvorens daarvan te bekomen kwam een stoet gewapenden in de verte aan en toen die dichterbij kwam, bleek het Camillus met manschappen te zijn. Boos riepen die tegen de andere Romeinen die losprijs terug te pakken en naar het Capitool te gaan. Niemand anders dan de dictator, hij zelf dus, had het recht onderhandelingen te voeren en voorwaarden te stellen of te accepteren. Camillus gaf Brennus het zwaard terug en vorderde hem op voor de avond het land te verlaten. Zo niet, zou hij de volgende dag door Camillus met geweld verjaagd worden. Brennus probeerde nog kort tegenstand te bieden, maar de Galliërs, die niet op een gevecht voorbereid waren, konden geen weerstand bieden aan Camillus en ze moesten wijken. Een aanval de volgende dag werd door de dictator afgestraft met een zware nederlaag. Camillus kon als triomfator Rome binnen trekken.

Opdracht 17

Vertaal de gezegdes.

Panem et circenses

Quis custodiet custodes?

rigor mortis

post mortem

Leerwoorden les 15

abstinere + <i>abl.</i>	afblijven van	excitare	opwekken, wakker maken
adscendere 3	omhoogklimmen	facinus, -oris	daad
aedes, aedium <i>f pl.</i>	huis	fallere 3 ^e , fefelli	bedriegen
agere 3, egi, actus	doen	haud	helemaal niet
ala	vleugel	humanus	menselijk
alii alios	elkaar	icere 5, icio, ictus	slaan, treffen
animal, -alis <i>n 3^e</i>	levend wezen; <i>abl.s.</i>	in vicem	beurtelings
-i, <i>nom.acc.pl. -ia, gen.pl. -ium</i>		inde = deinde	
anser, -eris	gans	inermis	ongewapend
ante <i>adv.</i>	eerder	inopia	gebrek
apud + <i>acc.</i>	alle	intentus	oplettend
arripere 5, -ripui, -reptus	snel grijpen	memoria	herinnering
beneficium	welddad	mens, mentis	geest
casus 4	val	militaris	van de soldaten
ciere, cii, citus	oproepen	missilis	werp-
citare	oproepen	ne .. quidem	zelfs niet
clamor, -oris	geschreeuw	nocturnus	nachtelijks
clangor-oris	gekrijs, gegak	notare	opmerken
classicum	trompetsignaal	noxa	schade
commeare	geregeld gaan	nuntius	bode
concilium	vergadering	omittere, -misi, -missus	loslaten
conferre, -tuli, -latus	bijeenbrengen	ortus <i>ppp</i>	opgekomen
congregare	verzamelen	postulare	eisen
conicere 5 in + <i>acc.</i>	samenwerpen op	praeceps cipitis <i>n.-</i>	afgrond
consensus 4 ^e	instemming	praemittere 3, -misi, -missus	vooruit sturen
crepitus 4 ^e	lawaai	praeterire	voorbijgaan
culpa	schuld	pretium	beloning
deferre	doen neerstorten	pronuntiare	aankondigen
deicere 5, -ieci, -iectus	naar beneden werpen	proturbare	voortjagen
		prout + <i>coni.</i>	al naar gelang
deterrere 2	afschrikken	proximus	naaste
deturbare	naar beneden storten	qua	waarlangs
		quantum	voor zover als
donare	begiftigen	quies, quietis	rust
dubius	twijfelachtig	reliquum	de rest
egregius	uitmuntend	reus	de aangeklaagde
esse + <i>dat. finalis</i>	strekken tot	sedare	tot rust brengen
evadere, -vasi	omhoogklimmen	silentium	stilte
exciere 2, -cii, citus	opwekken, opschrikken	sollicitus	allert

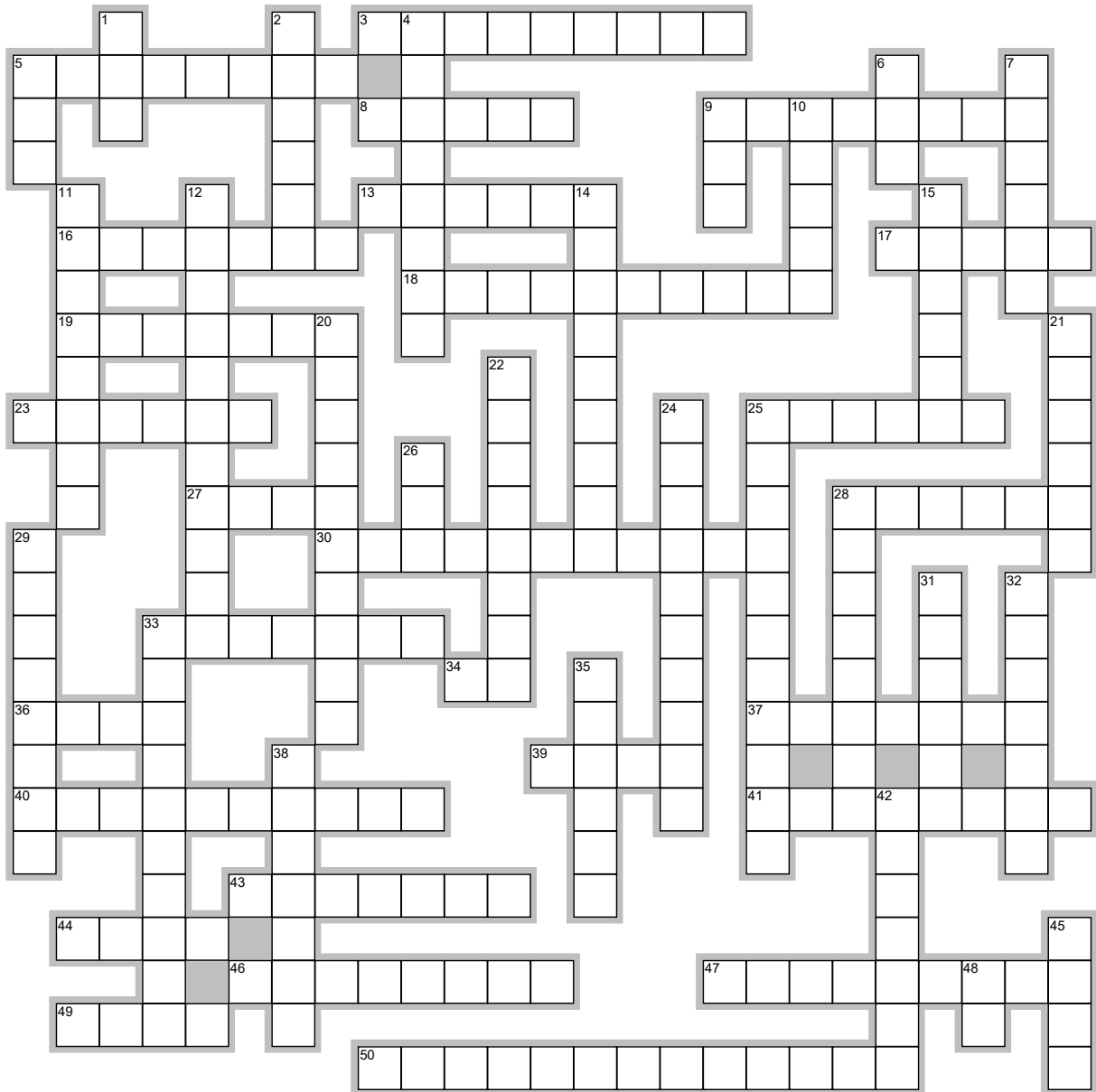
Puzzel les 15

Horizontaal

3. dat jullie geslagen werden (9)	33. met beloningen (7)
5. stiltes subject (8)	34. door jou (2)
8. voor een val (5)	36. roep op (4)
9. met instemming (8)	37. vanaf een dier (7)
13. ik heb opgemerkt (6)	39. aan die (schoft) (4)
16. van een oplettende (7)	40. dat wij eisen (10)
17. slaat (5)	41. dat jullie omhoog klimmen (8)
18. jullie wekten op (10)	43. voor een huis (7)
19. van ganzen (7)	44. dit hier acc.pl. (4)
23. jij doet neerstorten (6)	46. voor een daad (8)
25. dat jij kon (6)	47. dat wij begiftigd werden (9)
27. dat hij doet (4)	49. door een val (4)
28. van schuld (6)	50. wij waren opgewekt (13)
30. dat zij afbleven van (11)	

Verticaal

1. door een vleugel (3)	22. te hebben opgewekt (8)
2. hij had opgeroepen (6)	24. dat jij werd afgeschrikt (10)
4. geschreeuw obj. (8)	25. dat ik voortgejaagd werd (11)
5. dat jij bent (3)	26. ons object (3)
6. voor de aangeklaagde (3)	28. trompetsignalen subject (8)
7. voor de rust (6)	29. de afgrond object (8)
9. voor wie sg. (3)	31. de tot rust gebrachte (vrouw) non. (6)
10. voor ons (5)	32. dat jullie liever willen (7)
11. ik zal hebben opgeroepen (8)	33. dat jij voorbijgaat (10)
12. dat hij wordt afgeschrikt (11)	35. door ene gans (6)
14. door een nogal ongewapende (9)	38. dat jij doet neerstorten (7)
15. te hebben geslagen (6)	42. jij zult doen neerstorten (7)
20. van de soldaten gen.pl (10)	45. van het opgekomen (4)
21. breng bijeen (6)	48. mij acc. (2)

EclipseCrossword.com

Grammatica les 15

Coniunctivus praesens

1^e conjugatie: de stam -a wordt -e- + actieve of passieve uitgang.

Let op: de 1^e sg. act. eindigt in de coni. altijd op een -m

2^e -5^e conjugaties: de stam + -a- + uitgang.

1 ^e laudare	laudem	dat ik prijs	lauder	dat ik geprezen word
2 ^e monere	moneam		monear	
3 ^e regere	regam		regar	
4 ^e audire	audiam		audiar	
5 ^e capere	capiam		capiar	

Bijzondere coniunctieven.

Een beperkt aantal werkwoorden gebruikt als coiunctivusletter de -i-: esse, posse, velle, nolle, malle:

sim, possim

velim, nolim, malim

Van het verbum ire verandert natuurlijk de -i- in een -e- voor de coniunctivusletter -a-: **eam**.

Coniunctivus van het imperfectum.

De coniunctivus van het imperfectum: infinitivus praesens + uitgang.

1 ^e laudare	laudarem	dat ik prees	laudarer	dat ik geprezen werd
2 ^e monere	monerem		monerer	
3 ^e regere	regerem		regerer	
4 ^e audire	audirem		audirer	
5 ^e capere	caperem		caperer	

De coniunctivus in de bijzin.

In de bijzin wordt de coniunctivus vooral in vaste combinatie met een aantal voegwoorden gebruikt, die door die coniunctivus een bijzondere betekenis krijgen, waardoor de coniunctivus verder niet vertaald hoeft te worden. Vaak

worden die voegwoorden ook met de indicativus gebruikt. Die voegwoorden hebben met de indicativus een andere betekenis dan met coniunctivus.

voegwoord	indicativus	coniunctivus
ut	hoe zoals zodra als/toen	(op)dat/ om te (finaal: doel) (zo)dat (consecutief: gevolg)
ne	-----	(op)dat niet, om niet te dat (na werkwoorden van angst en verhindering)
cum	wanneer toen	toen (met oorzaak) omdat hoewel
dum	terwijl zolang als totdat	totdat (met doel) mits, als maar
donec	zolang als, totdat	totdat
quod quia	omdat (objectieve reden)	omdat, naar hij zegt/denkt, in de mening dat omdat ik/jij/hij zou (subjectieve reden)
priusquam	voordat	voordat (met doel)
qui (relativum weliswaar geen voegwoord maar wel vaak met bijzondere betekenis)	die, dat wie, wat welke	Finaal: doel (op)dat ik/jij/hij etc., om te die moet(en) Consecutief gevolg aangevend (zo)dat ik/jij/hij definiërend: die causaal: omdat hij

De nominativus cum infinitivo (nci).

ACI: Dicunt Brennum Capitolium oppugnare. Men zegt dat Brennus het Capitool aanvalt.

NCI: Brennus dicitur Capitolium oppugnare.

De nci maak je door van de accusativus van de aci een nominativus te maken en de pv passief te maken. Dus dicunt Brennum ... wordt: Brennus dicitur Capitolium oppugnare. Je vertaalt het met 'Er wordt gezegd/men zegt, dat Brennus het Capitool bestormt'

NB: videri + nci = schijnen

Brennus Romanos oppugnavisse videtur. Brennus schijnt de Romeinen aangevallen te hebben/het schijnt dat Brennus

Stamtijden les 15

1. agere 3	egi	actus	doen
2. transigere 3	transegi	transactus	afhandelen
3. arripere 5	arripui	arreptus	snel grijpen
4. conferre 3	contuli	conlatus/collatus	bijeenbrengen
5. afferre 3	attuli	allatus	brengen naar
6. movere 2	movi	motus	bewegen
7. deicere 5	deieci	deiectus	naar beneden gooien
8. evadere 3	evasi	evasum	omhoogklimmen
9. exciere 2	excii	excitus	opwekken
10. omittere 3	omisi	omissus	lostaten
11. urere 3	ussi	ustus	verbranden
12. praemittere 3	praemisi	praemissus	voorsturen

